

НАРХОЗ УНИВЕРСИТЕТІНІҢ ЭКОНОМИКАЛЫҚ КОЛЛЕДЖІ

ЕЖЕЛГІ ШЫҒЫС ФИЛОСОФИЯСЫНЫҢ ӨКІЛДЕРІ

Орындаған: Жангалина Ж.
Қабылдаған: Тайрова Б. Қ.
Топ: МК-231

Шығыс философиясы ежелгі Грекия философиясымен бір уақытта пайда болды және әлемдік философияның үлкен және ерекше қабатын білдіреді. Ежелгі Қытай мен Үндістанның философиялық дәстүрлерін ежелгі Еуропаның ұқсас дәстүрлеріне қарсы тұру ретінде осы тұжырымдамаға енгізу ең көп таралған. Бірақ, тұтастай алғанда, бұған ежелгі Азияның басқа өркениеттерінің дүниетанымдық жүйелері де кіруі мүмкін, олардың ең өкілі Вавилон, Персия, Жапония, Корея, кейінірек мұсылман әлемі болды. Көбінесе Шығыс Философиясына келесі ерекшеліктер жатады (Батыс философиясынан): висцеризм, интроверттілік (адамның ішкі әлеміне үндеу), субъект пен объектінің бірлігі, руханилық және басқалар.

Философия тәуелсіз пән ретінде б.з. д. I мыңжылдықтың ортасында пайда болады. Сонымен бірге ежелгі өркениеттің үш ошағында — Қытайда, Үндістанда және Ежелгі Грецияда. Оның дүниеге келуі мифологиялық дүниетанымнан интеллектуалды ізденісте алынған білімге негізделген дүниетанымға көшумен қатар жүрді. Үндістанда жүйелі философиялық білім брахманизмге қарсы тұру арқылы қалыптасты. Біздің дәуірімізге дейінгі VI—V ғасырларда ведиялық діннің ережелеріне қатысты көптеген ағымдар пайда болды. Шраман мектептерінің дамуы Үндістанның философиялық жүйелерінің қалыптасуына әкеледі, олардың негізгілері адживика, джайнизм және буддизм болды. Қытайда философияның қалыптасуына аскетистік адасқан данагөйлер де ықпал етті.

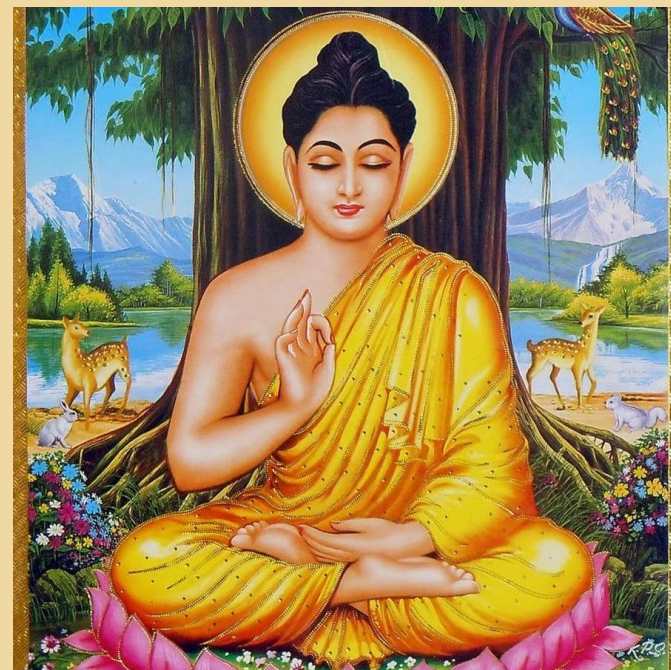

Конфуций (лат. Confucius, қыт. 孔子, немесе қыт. 孔夫子, "Коң әулие"; бзд.551-бзд.479) — көне қытай ойшылы болып, оның ілімі мен философиясы көне Қытай мәдениетіне, сондай-ақ Корея, Вьетнам және Жапония мәдениеттеріне үлкен ықпал еткен.

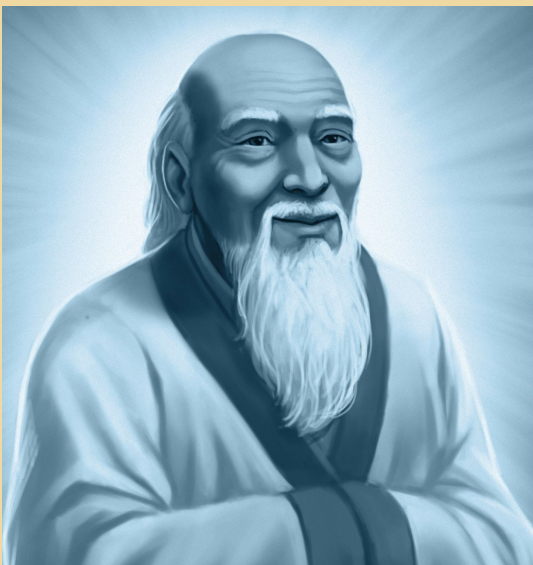
Конфуций ілімінің ерекшелігі сол, ол адамгершілік мәселелерін бірінші кезекке қойған. Ал рух, аспан денелерінің қозғалу заңдылықтарына еш көңіл бөлмеген. "Өмірдің не екенін білмей жатып, өлімнің, рухтың не екенін қайдан білейік", — деген екен ол. Алайда, көкті пір тұтқандығы ақиқат, көк тәңірісіне құрбандық шалуды оған деген адамдардың көрсеткен құрметі деп түсінген. Кейіннен Қытайдың «аспан асты империя» деп аталуына да осы ұғым өз әсерін тигізген сыңайлы.

Жоғарыда айтылып өткендей, Конфуций өз ілімін адамға бағыттаған. Ол - алғаш рет адамның кісілік тұлғасы туралы ой қозғаған философ. Үлгі тұтуға жарайтын ер адамның адамгершілігі (жень), үлкенді сыйлауы (сяо), әдет-ғұрып, дәстүрді құрмет тұту (ли) жоғарғы дәрежеде болуы тиіс. Адам тумысынан жаман болып тумайды, оны жаман да, жақсы да қылатын өскен ортасы. Конфуций мемлекетті де үлкен отбасы деп түсіндірген. Оның ілімі, жалпы алғанда, үстем таптың мүддесін қорғады, құлдықты сөкет көрмеді, сондықтан да ұзақ жылдар бойы мемлекеттік ресми идеологияға айналып, Қытайдағы қоғамдық өмірдің барлық салаларына өз әсерін тигізді.

Будда (санскрит बुद्ध) — будда дінінің негізін қалаған әулиенің лақап аты. Шын есімі – Гаутама Сиддхартха. Солтүстік Үндістанда (бүгінгі Непал жерінде), шак (сақ) халқы патшасының отбасында дүниеге келген. Будда (біздің заманымыздан бұрынғы 623 – 544 жылдары; санскритше Буддһа көкірегі ояу, көзі ашық деген ұғымды білдіреді) сол кездері Үндістанда үстемдік құрған Веда ілімін мойындамай, аһимсаны (тіршілік иелеріне жамандық жасамауды) уағыздаған.

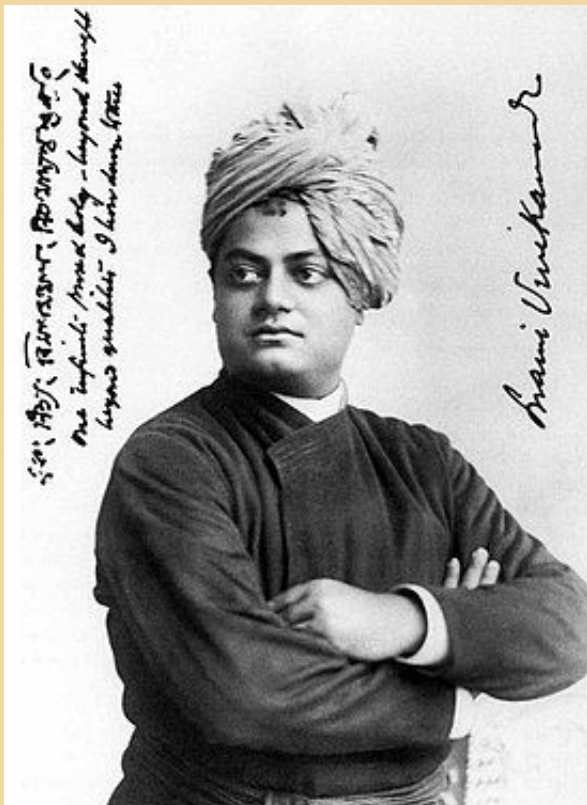
Будда (санскрит тілінен аударғанда "оянған", "көзі ашық" деген мағынаны білдіреді) буддизм іліміндегі - айқындыққа (бодхиге) жеткенді айтады. Сиддхартха Гаутама (айқындыққа жеткен кезден Будда Шакьямуни есім алған), біздің заманымыздан бұрын шамамен 623-543 жылдары өмір сүрген, және бодхиге 588 ж. жеткен болатын, ең алғашқы да, ең соңғы будда да болып саналмайды. Буддизм ілімінің көзқарасы бойынша, будда деп кез келгеннің карманың жақсы, яғни оң санын айтарлықтай мол жинаған және ақиқатқа (дхармаға) көз жеткен тірі жанды айтады. Ғалам тарихында осындай тәріздес көптеген тірі жәндіктер жандар болатын. Осылайша, Гаутама Будда өтіп кеткен уақыт кезеңде де, әлі болашақта талай көптеген буддалар қатарының бір үзбесі болып табылады. Оның алдында Дипанкара будда болған еді, ал одан кейін келетін будданың есімі - Майтрейя.

Лао Цзу (ескі бала, ақылды қарт; кит. упр. 老子, пиньинь Lǎo Zǐ, б.з. д. VI ғасыр) — б. з. д. VI-V ғасырлардағы ежелгі қытай философы, ол классикалық даос философиялық трактатының "Дао де Цзин"авторлығына жатады. Қазіргі тарих ғылымы аясында Лао цзудың тарихи табиғаты күмән тудырады, дегенмен ғылыми әдебиеттерде ол көбінесе даосизмнің негізін қалаушы ретінде анықталады. Даоистік мектептердің көпшілігінің діни-философиялық ілімінде Лао Цзу дәстүрлі түрде Құдай ретінде құрметтеледі-үш таза мектептің бірі.

Ғаламның дамуы нақты Анықталмайтын белгілі бір үлгілер мен принциптерге сәйкес жүреді. Алайда оларды "Дао"деп атауға болады, бірақ бұл дәл емес. "Дэ" - ге келетін болсақ, оған ұмтыла алмайсыз, ол өздігінен, табиғи түрде пайда болады. "Де" ашық, көрінетін әлемнің әмбебап заңдылығы, әмбебап үйлесімділік заңы ретінде көрінеді."Дао"-ны сыртқы әлемде жүзеге асырудың ең жақсы тәсілі — бұл кездейсоқ әрекет принципі.Шамадан тыс білім алуға, эрудицияны немесе талғампаздықты арттыруға тырыспаңыз — керісінше, "өңделмеген ағаштың" күйіне немесе "нәрестенің"күйіне оралу керек. Барлық қарама-қайшылықтар ажырамас, толықтырушы, бір-бірімен өзара әрекеттеседі. Бұл өмір мен өлім сияқты қарама-қайшылықтарға да қатысты.

Свами Вивекананда (бенг. *স্বামী বিবেকানন্দ* [ˈami bibekanondo]; туған аты-нарендрат Датта (Бенг. 4 шілде 1902, Колката маңындағы Белур монастырі) — үнді философы Веданта және йога, қоғам қайраткері, Рамакришна шәкірті және Рамакришна орденінің (Рамакришна Матх) және Рамакришна миссиясының негізін қалаушы.

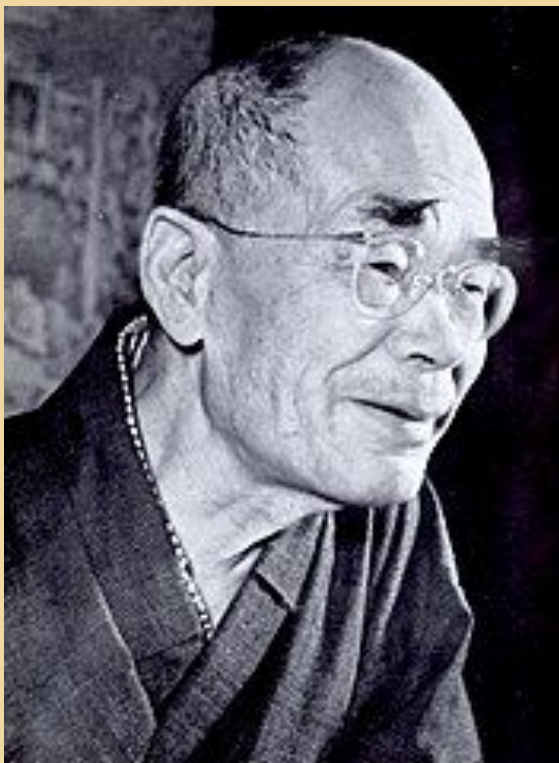
Нарендрат Даттаның ата-аналары Вишванат Датта және Бхуванешвари Деви болды. Балалық шағында да ол дамыған ақыл мен өткір есте сақтау қабілеттерін көрсетті. Ол сол жастан бастап медитация жасады. Мектепте оқып жүргенде ол оқуда да, түрлі ойындарда да жақсы нәтижелер көрсетті. Ол әуесқой театр студиясы мен гимнастика клубын ұйымдастырды және семсерлесу, күрес, есу және басқа да спорт түрлерінен сабақ алды. Ол сонымен қатар аспаптық және вокалды музыканы оқыды. Ол достарының арасында көшбасшы болды. Жас кезінде де ол касталық айырмашылықтар мен дінге негізделген ырымшыл әдет-ғұрыптар мен дискриминацияның дұрыстығына күмән келтірді.

Вивекананда әйгілі және ерекше ойшыл болған. Оның әлемдік философиялық ойға қосқан маңызды үлестерінің бірі-адвайта Веданта идеялары тек философиялық тұрғыдан жоғары және рухани ғана емес, сонымен бірге таза практикалық және қоғамдық, тіпті саяси мағынаға ие болатындығын көрсету. Ол Рамакришнадан бір маңызды идеяны алғанын айтты - "Джива-Шива" (әр адам өздігінен құдайшыл). Бұл идея оның мантрасына айналды және ол "даридра нараяна сева" ұғымын жасады — Құдайға қызмет ету, оның кедей адамдарда болғанын көру.

Аллама Мухаммад Икбал (Урду علامہ محمد اقبال, ағылш. Allama Muhammad Iqbal; 1877-1938) — ақын, Британдық Үндістанның саясаткері және қоғам қайраткері, ғалым, адвокат «Пәкістанның рухани әкесі» деп саналатын философ және ойшыл, осы елдің құрылуының жаршысы. Урду әдебиетіндегі негізгі тұлға. Оның еңбектері урду, парсы, пенджаби және ағылшын тілдерінде жазылған.

Икбал көрнекті ақын ретінде таң қалдырады пәкістандықтар, ирандықтар, сондай-ақ халықаралық әдебиет зерттеушілері. Икбал көрнекті ақын ретінде танымал болғанымен, ол сонымен бірге "қазіргі заманғы мұсылман философы ойшылы" ретінде танымал. Оның алғашқы поэтикалық кітабы "жеке қасиеттер" (Асрар-и худи) 1915 жылы парсы тілінде жарық көрді. Икбалдың басқа поэтикалық кітаптарының ішінде "өзін-өзі танудың Аллегориялары" (Рамуз-и бекхуди), "Шығыс хабары" (Пайам-и машрик) және "Парсы жырлары" (Забур-Е Аджам) бар. Олардың арасында урду тілінде ең танымал шығармалары: "керуен қоңырауы" (Банг-и дара), "Габриэль қанаты" (Бал-и Джабраил), "калимнің қызметкерлерінің соққысы" (Зарб-и Калим) және "Хиджаз сыйлықтарының" бөлігі (Армаган-и Хиджаз). Урду және парсы поэзиясымен қатар оның урду және ағылшын тілдеріндегі дәрістері мен хаттары мәдени, әлеуметтік, діни және саяси дискурстарға үлкен әсер етті.

Дайсецу Сузуки (яп. 鈴木 大大 Сузуки Дайсецу, шын аты Тейтаро Сузуки (жап. 鈴木 貞太郎 жастағы бүлдіршіндерді судзуки Тэйтаро:); 18 қазан 1870 — 12 шілде 1966) — жапон буддолог, философ, психолог. Зен буддизмінің жетекші танымал тұлғаларының бірі. Киотодағы Отани университетінің философия профессоры. Жапония ғылым академиясының және Адъяр Теософиялық қоғамының мүшесі.

Екінші дүниежүзілік соғыс кезінде Сузуки кокутай идеологиясын ("ұлт денесі"), әсіресе патриотизммен байланысты "жапон рухы" идеясын, сондай-ақ "императордың даңқы үшін жанқиярлықпен" байланысты милитаризм идеологиясын сынға алды. Бұл идеяларды сол кезде кейбір жапондық зен шеберлері қолдаған. Жастағы бүлдіршіндерді судзуки нұсқаған болатын деп Қарауға безрассудное және бессмысленное құрбан шалу, өз өмір дзен — бұл барлық перепутать. Зен ешқашан ешкімді өз өмірін тастауға үйретпейді»

1892 жылы Токио университетінің филология факультетін бітірген. Жас кезінде ол Камакураның үлкен ғибадатханасы Энгаку-дждегі Ринзай-сюдің зен мектебінің қарапайым оқушысы болды. Осы кезеңде Сузуки тәлімгерден Дайсецу есімін алды. Бұл атау нені білдіреді деген сұраққа Сузуки "үлкен ақымақтық" деп жауап берді. Умберто Эко мұндай жауапты зеннің "әзіл-оспак" дәстүрімен байланыстырды, онда бір зен тәлімгері басқа тәлімгерді "күрішке толы ескі қап" деп оңай атай алады және Дайсецу есімі шын мәнінде "үлкен қарапайымдылықты" білдіретінін атап өтті»